

פרשת מטות

שש ערי מקלט (לה, י)

"ואת הערים אשר תתנו ללוים את שש ערי המקלט אשר תתנו לנס שמה הרוצח ועליהם תתנו ארבעים ושנים עיר". "את שלש הערים תתנו מעבר לירדן ואת שלש הערים תתנו בארץ כנען".

שני חילוקים מצינו בחז"ל בין שש ערי המקלט לבין ארבעים ושניים ערי הלוים: האחד - שבשש ערי המקלט נקלט הרוצח בין אם יודע שערי מקלט הם ובין אם לא יודע, ואילו לערי הלוים נכנס הרוצח מתוך כונה וידיעה שערי מקלט הן. הבדל נוסף הוא שבשש ערי מקלט פטור הרוצח מלהעלות שכר ומיסים לדרים שם, ואילו בערי הלוים צריך הרוצח להשתתף בכל הוצאות העיר, כמובא בגמרא במסכת מכות, וכן נפסק להלכה ברמב"ם בהלכות רוצח ושמירת נפש.

על חלוקת שלושת הערים בעבר הירדן ושלושת הערים בארץ כנען, מובא ברש"י על פי הגמרא במסכת מכות: "אף על פי שבארץ כנען תשעה שבטים וכאן אינן אלא שנים וחצי, הוזהר מנין ערי מקלט שלהם, משום דבגלעד נפיש רוצחים, דכתיב: 'גלעד קרית פעלי און עקובה מדם'" (הושע ו'). בהתייחס לפסוקים דלעיל יש להתבונן ולהבין מספר דברים הנוגעים לפרשת הרוצח בשגגה וכניסתו לערי המקלט.

א. מה נשתנה דינן של ערי הלוים מדינן של שש ערי מקלט בשני הענינים שהזכרנו לעיל.

ב. סמיכות המסעות שמנינם ארבעים ושניים למנינם של ערי הלוים - ארבעים ושניים.

ג. מדוע נבחרו דוקא ערי הלוים לערים הקולטות רוצח בשגגה, ולא שאר ערי ישראל?

ד. איך יתכן לומר ש"בגלעד נפיש רוצחים", הרי מדובר על רוצחים בשוגג ולא על רוצחים במזיד שעליהם יתכן לומר כך?

ה. הלא לכל אדם ניתנה הבחירה אם לקלקל דרכיו אם לאו, ואפילו משגגה יש לאדם להזהר, ואיך ניתן לקבוע מראש שבגלעד יהיו יותר רוצחים.

ו. נאמר בפרשה שהרוצח בשוגג יושב בעיר מקלט עד מות הכהן הגדול, ומבואר ברש"י "לפי שהיה לו לכהן גדול להתפלל שלא תארע תקלה זו לישראל בחייו". ויש להבין מדוע האחריות של הכהן הגדול רובצת עליו רק לעבירה זו ולא לשאר העבירות הנעשות כעבודה זרה, חילול שבת וכו'?

ז. מובא במשנה במסכת מכות שאם מת הכהן הגדול לפני שנגזר דינו של הרוצח לגלות, ומינו כהן אחר תחתיו, ישוב הרוצח מעיר המקלט רק במיתתו של הכהן השני, וזאת אף על פי שמקרה הרצח לא אירע בזמן כהונתו של הכהן השני, והוא אחראי מפני שהיה לו לבקש רחמים שיגמר דינו של הרוצח לזכות, ולא ביקש. ותממהו המפרשים אם לפי מעשהו יש להטיל עליו עונש גלות, הרי ראוי הוא לכך, ומדוע היה לכהן להתפלל שיצא דינו לזכות?

וביאור הדברים נראים כדלהלן:

בספר דברים נאמר שהרוצח בשגגה נהג בלא דעת, כנאמר: "אשר ירצח את רעהו בבלי דעת". אילו היו הליכותיו במחשבה ובדעת היה שוקל יותר את פעולותיו ולא היה מגיע לידי רציחה בשוגג, וכידוע, וכך מובא במסכת סוטה, שאין דעת אלא תורה, חסרון בהנהגת חייו בדרך התורה הביאתו לידי רציחה. ערי המקלט וערי הלוים הינם שני אופנים של קליטה. בערי הלוים יכול הרוצח להתחנך ולתקן מעשיו על ידי

פרשת מטות

התבוננות באורחות חייהם התורניים של הלויים, ולכן קולטות ערי הלויים רק מדעת ומההכרח שהרוצח ידע שנמצא בערים אלו כדי לתקן מעשיו. ששת הערים האחרות נועדו להצלת הרוצח מגואל הדם, מפני שחסה התורה עליו, ולפיכך קולטות אותו אף שלא לדעת.

מעתה מובן בשש ערי מקלט פטור הרוצח ממיסים לאנשי העיר ובערי הלויים נדרש הוא להשתתף בהוצאות העיר, כיון שערי הלויים ניתנו לו כדי ללמוד ממעשיהם ולהיות חלק מהם ובכלל זה לשלם הוצאות העיר, מה שאין כן בשש הערים שניתנו לו רק משום שהתורה חסה עליו. והנה, מסעות בני ישראל כללו את החלק של 'ויסעו' ואת החלק של 'ויחנו'. מטרת המסעות היתה התקדשות בני ישראל מטומאת מצרים בה היו שרויים. מטרת החניות היתה פסק זמן בין עליה לעליה, והפסק זה נועד להשריש ולקבוע את המדרגה החדשה לבל תאבד. כך גם השהייה של הרוצח בכל אחת מארבעים ושתיים ערי הלויים, נועדה להתבוננות ולהקניית ה'דעת'.

במשנה באבות נאמר: "הוי מתלמידיו של אהרן, אוהב שלום ורודף שלום". מבאר המהר"ל שתפקידו של הכהן הגדול לאחד את כלל ישראל. הכהן הגדול שהוא ראש העבודה בבית המקדש מקשר את העם כולו זה לזה, ולכן נזקפים מקרי רציחה לחובתו המעידה על פגם באחדות ובשלום. נמצא, שאילו היה הכהן הגדול מושלם בכהונתו, לא היו באים לידי כך שאיש מישראל יטול את נפשו של רעהו. ולכן גם אם לא נתמנה הכהן אלא לפני פסק הדין יש לו אחריות, משום שעצם פסק הדין שנעשתה רציחה בישראל, יש בה פגם ועל הכהן הגדול שהתמנה עכשיו להתפלל על ריבוי השלום, ואם היה נוהג כך, היו מסבבים מהשמים שבית הדין היו מוצאים זכות לרוצח ופוטרים אותו מגלות.

מעתה מבואר הנאמר: "בגלעד נפישו רוצחים". השפעתו של הכהן אינה מצויה בעבר הירדן כמו בארץ ישראל, וכבר נאמר שארץ ישראל מקודשת מכל הארצות, ולכן המכשול קרוב יותר בעבר הירדן מאשר בארץ ישראל, ולכן השפעת האחדות והשלום חסרה בגלעד, ולכן יתכן שיארעו שם מקרי רצח בשוגג, ואין הכוונה שניטלה מאנשי גלעד הבחירה. לכן ציותה התורה להכין בעבר הירדן ערי מקלט מרובות יותר מהראוי לשניים וחצי השבטים היושבים שם, שלא כפי היחס בין מספר ערי המקלט למספר השבטים בארץ ישראל, משום שהשפעת השלום של הכהן הגדול על יושבי אותו מקום אינה כפי שהיא בארץ ישראל.

מקור: הרב יוסף זילברפרב